

Rapport 2013:6

Inspektionskampanj SLIC 2012

– psykosociala riskbedömningar

projektrapport

Projektrapport – Inspektionskampanj SLIC 2012, psykosociala riskbedömningar

Projektnamn: SLIC 2012, psykosociala riskbedömningar
Projektägare: Ywonne Strempl
Projektledare: Jeanette Falk Berglind

1. Sammanfattning

Arbetsmiljöverket har under 2012 genomfört 408 inspektioner på 218 arbetsställen i en inspektionskampanj med inriktning på psykosociala riskbedömningar. Insatsen är en del i en gemensam inspektionskampanj som genomförts av de europeiska medlemsländerna i regi av Yrkesinspektörskommittén, *The Committee of Senior Labour Inspectors (SLIC)*, där Arbetsmiljöverket har lett det europeiska förberedelsearbetet. Inspektionerna i Sverige har främst genomförts mot hälso- och sjukvården samt inom omsorgen. Men även branscherna hotell och transport, som ingått i urvalet, har fått besök. 173 inspektionsprotokoll med brister och krav på åtgärder har lämnats till arbetsgivare. Bristerna har i knappt hälften av fallen rört psykosociala riskbedömningar. De vanligaste faktorerna som riskbedömts var hög arbetsbelastning, hot och våld, påfrestande relationer och stress. Resultaten av inspektionerna har visat att det psykosociala arbetsmiljöarbetet har blivit mer strukturerat och att kunskaperna om värdet av att göra psykosociala riskbedömningar har ökat. På flera håll har också samverkan mellan skyddsombud, arbetsgivare och arbetstagare förbättrats.

2. Mål, syfte och avgränsningar för projektet

Det här projektet har varit en del av en gemensam inspektionskampanj som genomförts av de europeiska medlemsländerna, i regi av Yrkesinspektörskommittén, *The Committee of Senior Labour Inspectors (SLIC)*. Det är Arbetsmiljöverket som har lett det europeiska förberedelsearbetet med hjälp av en arbetsgrupp bestående av representanter från 11 av medlemsländerna och en representant från Europeiska arbetsmiljöbyrån. Inriktningen för tillsynen har varit psykosociala riskbedömningar och byggt på EU-direktivet 89/391/EEG om åtgärder för att främja förbättringar av arbetstagarnas hälsa och säkerhet i arbetet. Det ramverk och stödmaterial som tagits fram på EU-nivå har varit en given utgångspunkt och avgränsning för den svenska inspektionsinsatsen.

Projektets mål

har varit att:

- genomföra 300 inspektioner inklusive uppföljningar avseende psykosociala riskbedömningar av arbetsmiljön.

Projektets effektmål

har varit att:

- arbetsgivare i högre grad undersöker, bedömer och åtgärdar psykosociala arbetsmiljörisker,
- ge ökad kunskap om psykosociala risker hos arbetsgivare och arbetstagare,
- ge deltagande inspektörer kunskap om nya inspektionsverktyg för psykosociala arbetsmiljörisker.

3. Resultatet av inspektionerna

408 inspektionsbesök på 218 arbetsplatser genomfördes under 2012, se tabell 1. Inspektionerna inkluderar uppföljningsbesök. Övervägande antal inspektioner genomfördes inom hälso- och sjukvården samt inom omsorgen. Såväl vårdcentraler, avdelningar på sjukhus, ambulansverksamhet, äldreboenden och boenden inom omsorgen har inspekterat inom denna sektor. Kampanjen har resulterat i 173 inspektionsprotokoll som omfattar sammanlagt 518 arbetsmiljöbrister med krav på åtgärder. Kraven i kampanjen har ställts med stöd av Arbetsmiljöverkets föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 2001:1).

Tabell 1. Översikt av antal inspektioner, inspektionsprotokoll och brister, fördelade på sektorer.

Sektor	Totalt antal inspektioner	Antal uppföljningsinspektioner	Antal inspekterade arbetsställen	Antal inspektionsprotokoll	Antal brister
Hälso- och sjukvård, omsorg	347	110	184	144	455
Transport	23	8	15	16	38
Hotell	34	17	17	12	20
Annan sektor	4	2	2	1	5
Totalt	408	137	218	173	518

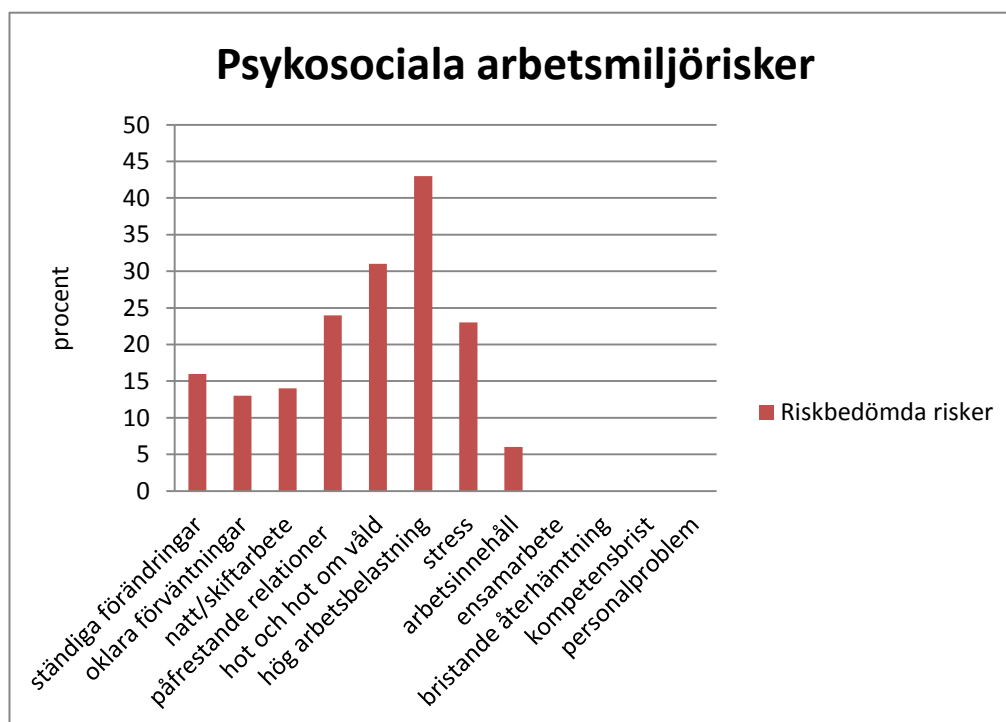

Har arbetsgivaren gjort en psykosocial riskbedömning?

46 % av arbetsgivarna saknade eller hade brister kopplade till riskbedömningarna. De vanligast förekommande bristerna var att relevanta psykosociala risker inte tagits med, brister i dokumentationen samt att analys och värdering av undersökningen saknats.

Vilka psykosociala risker har tagits med i riskbedömningen?

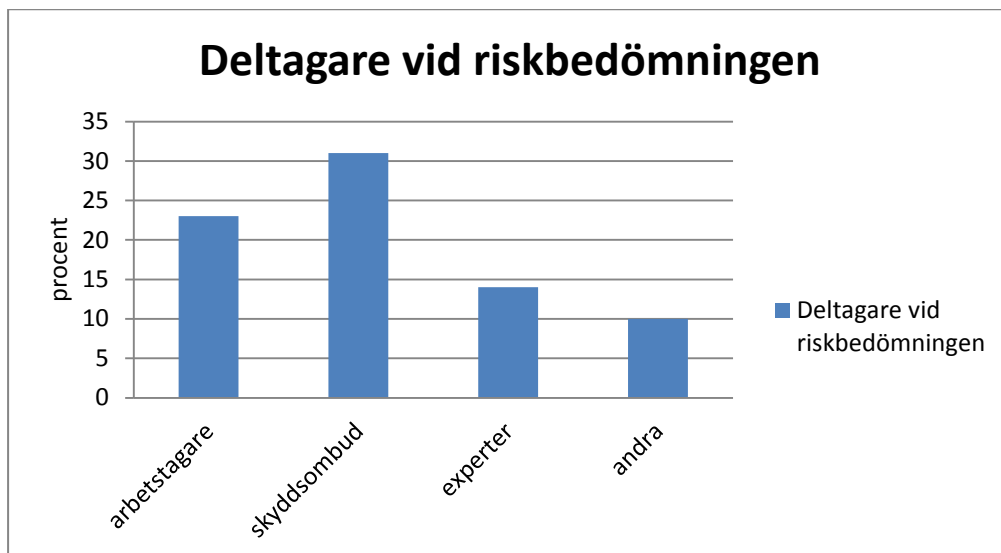
De vanligast förekommande psykosociala arbetsmiljöriskerna i arbetsplatsernas riskbedömningar var; hög arbetsbelastning, hot inklusive hot om våld, påfrestande relationer till klienter, patienter m.fl. samt stress, se figur 1.

Figur 1. Figuren visar hur vanligt det varit att olika psykosociala faktorer riskerbedömts på de inspekterade arbetsplatserna.

Hur har riskbedömningen genomförts, vilka deltog?

Riskbedömningarna på arbetsplatserna genomfördes i första hand tillsammans med skyddsombud och arbetstagare, se figur 2. I de fall experter anlätts avsåg det främst företagshälsovården.

Figur 2. Skyddsombud uppgavs delta vid psykosociala riskbedömningar på drygt 30 % av arbetsplatserna.

Vilka åtgärder har vidtagits efter riskbedömningen?

På 58 % av de inspekterade arbetsplatserna har inspektörerna konstaterat behov av åtgärder med anledning av psykosociala risker. Men flera av arbetsplatserna som genomfört psykosociala riskbedömningar hade också vidtagit en del åtgärder.

På 35 % av de inspekterade arbetsplatserna har arbetsgivare vidtagit motverkande åtgärder. Motverkande åtgärder har som mål att så långt det är möjligt undanröja riskkällan i syfte att helt förhindra ohälsa och negativa konsekvenser för hälsan.

På 37 % av de inspekterade arbetsplatserna har arbetsgivare vidtagit mildrande åtgärder. Mildrande åtgärder har som mål att mildra negativa symptom för utsattheten av risker genom att stärka förmågan att klara och hantera riskerna.

På 26 % av de inspekterade arbetsplatserna har arbetsgivare vidtagit efterhjälpande åtgärder. Efterhjälpande åtgärder syftar till att reducera skada och rehabilitera drabbade.

Effekterna av inspektionerna

Efter kampanjen har Arbetsmiljöverket med hjälp av Markör AB gjort en utvärdering¹ bland de arbetsgivare som har inspekterats. Utvärderingen gjordes i två delar. Ena delen bestod av ett webbaserat frågeformulär som skickades till 210 chefer vilket gav en svarsfrekvensen på 69 %. I den andra delen genomfördes 30 djupintervjuer per telefon med ett urval av cheferna.

Resultatet från utvärderingen visar att cheferna anser sig ha goda kunskaper inom det psykosociala arbetsmiljöområdet men att inspektionerna har bidragit till att höja kunskapsnivån avseende förhållningssätt, metodik, kravnivåer och redskap. Framförallt har det gett ökad kunskap om värdet av att genomföra psykosociala riskbedömningar och ett nytt fokus på den psykosociala arbetsmiljön. 7 av 10 anser att inspektionerna har ökat kunskaperna inom det psykosociala området, i första hand avseende hot och våld, stress och om riskbedömningar.

Även om 72 till 82 % av cheferna anser att de har ett fungerande psykosocialt arbetsmiljöarbete, har de påbörjat ett mer systematiserat och formaliserat arbetssätt efter inspektionen. De uppger också att företagshälsovården har kontaktats i större utsträckning.

De som svarat att det psykosociala arbetsmiljöarbetet inte fungerar, anger att det beror på orsaker som tidsbrist, avsaknad av rutiner, förändringar och att man inte tänker på den psykosociala arbetsmiljön i samband med arbetsmiljöarbetet. Andra hinder som uppges är ekonomiska, kunskapsbrister och att det inte är tillräckligt "högt i tak" för att diskutera problem.

8 av 10 anser att Arbetsmiljöverkets inspektion har varit relevant och viktig och vidare att de som stöd i första hand vill få hjälp genom checklistor, information och utbildningar.

Den bild som Markörs utvärdering ger av effekterna från inspektionerna stämmer väl överens med inspektörernas iakttagelser. Inspektörerna lyfter fram att arbetet med den psykosociala arbetsmiljön har blivit mer strukturerat och att det har gett ett ökat fokus på den psykosociala arbetsmiljön. På flera håll har också samverkan mellan skyddsombud, arbetsgivare och arbetstagare förbättrats. I likhet med arbetsgivarrepresentanterna, anser även inspektörerna att kunskaperna om värdet av att göra psykosociala riskbedömningar har ökat.

---

¹Arbetsmiljöverket (2013) *Rapport: Utvärdering av kommunikationsinsatser SLIC2012 - en kvalitativ undersökning, Rapport: Utvärdering av kommunikationsinsatser SLIC2012 - en kvantitativ undersökning.*

4. Genomförande av inspektionerna

Inspektionerna har genomförts av 38 arbetsmiljöinspektörer och pågått från februari till slutet av 2012. Inspektionerna har följt fyra huvudfrågor och som stöd har inspektörerna använt något av de 6 inspektionsverktygen som tillhandahållits av kampanjen på EU-nivå.

Huvudfrågor vid inspektionerna

- Har arbetsgivaren gjort en riskbedömning av psykosociala risker?
- Vilka psykosociala risker har tagits med?
- Hur har arbetsgivaren gått tillväga vid riskbedömningen, vilka har deltagit?
- Vilka åtgärder har vidtagits efter riskbedömningen?

Inspektionsverktyg

Följande sex inspektionsverktyg har använts:

1. Vägledning för inspektion av psykosociala risker på arbetsplatsen,
2. Arbetsmall/Riktlinjer för intervju avseende utvärdering av riskbedömningar avseende psykosocial stress,
3. Checklista: Stress på arbetet,
4. Intervjuverktyg för sjukhus,
5. Intervjuverktyg för hotell,
6. Intervjuverktyg för godstransporter.

Främst har "Vägledning för inspektion av psykosociala risker" använts och kompletterats med ett nationellt stödmaterial (som sorterar och exemplifierar åtgärder för angivna risker i förebyggande, mildrande och efterhjälpande åtgärder). Vid cirka en tredjedel av de besökta arbetsställena har gruppsamtal med arbetstagare genomförts. Dessa har i flera fall även genomförts tillsammans med skyddsombud och arbetsgivare. I övrigt har inspektionerna genomförts som standardinspektioner dvs. genom möten med arbetsgivare och skyddsombud.

En del arbetsgivare hade förberett sig inför inspektionen genom att använda det självskattningsverktyg för psykosociala riskbedömningar som finns på Arbetsmiljöverkets hemsida².

---

² www.av.se/SLIC2012

Urval

Alla de branscher som ingått i kampanjen på EU-nivå har inspekterats på nationell nivå;

- hälso- och sjukvård
- omsorg
- hotell
- transportsektorn

Urvalet har i första hand inriktats på hälso- och sjukvård samt omsorg. De arbetsställen som valdes ut tillhörde arbetsgivare med minst 20 anställda. Inspektörerna har, när det varit möjligt, valt arbetsställen utifrån signaler om psykosociala arbetsmiljöbrister. Sådana signaler har de exempelvis fått från tidigare inspektioner, anmälda arbetsskador, skyddsombud och Försäkringskassan.

5. Diskussion och slutsatser

Stora förändringar har skett i arbetslivet de senaste årtiondena. Det har medfört nya krav i arbetslivet som påverkar arbetstagares hälsa och säkerhet. Psykosociala arbetsmiljörisiker har identifierats som en av de största utmaningarna inom hälsa och säkerhet. Nya risker som lyfts fram är bl.a. otrygga anställningsavtal, intensifiering av arbetet och en dålig balans mellan privat- och arbetsliv³. I en rapport från OECD⁴ framgår att den arbetsrelaterade mentala påfrestningen har ökat i alla europeiska länder från 2005 till 2010. Och trenden visar på en fortsatt ökning. I den senaste statistiken över arbetsskador⁵ uppges var fjärde anmälan om arbetssjukdom vara orsakad av organisatoriska eller sociala faktorer. För kvinnor är den vanligaste orsaken till arbetsorsakade besvär, stress eller andra psykiska påfrestningar⁶.

Arbetsmiljöverket har genom att inspektera psykosociala riskbedömningar satt fingret på och stärkt arbetsgivarnas förståelse och förmåga att hantera de psykosociala riskerna i arbetsmiljön. Det är viktigt för att tackla den utveckling som förutspås om den psykosociala arbetsmiljön. Både chefer och inspektörer beskriver hur det psykosociala arbetsmiljöarbetet har systematiserats. Även

---

³ Europeiska arbetsmiljöbyrån (2007), *Expertprognos om nya arbetsrelaterade psykosociala risker*, Facts 74. <https://osha.europa.eu/sv/publications/factsheets/74/view> (hämtad 2013-04-22).

⁴ OECD (2011) *Sick on the job? Myths and realities about mental health and work*, Mental Health and Work, OECD Publishing, p 63.

⁵ Arbetsmiljöverket, (2012), *Arbets-skador 2011*, s 24.

http://www.av.se/statistik/officiellt/Arbets-skador_2011.aspx (hämtad 2013-04-22).

⁶ Arbetsmiljöverket, (2012), *Arbetsorsakade besvär 2012* s 15.

http://www.av.se/statistik/officiellt/arbetsorsakade_besvar_2012.aspx (hämtad 2013-04-22).

kunskaperna har förbättrats. En annan betydelsefull effekt som inspektörerna lyft fram är att samverkan mellan arbetsgivare, skyddsombud och arbetstagare har stärkts, vilket är en viktig förutsättning för framgång i arbetet med den psykosociala arbetsmiljön.

Inspektörernas erfarenheter är att kampanjen har mötts av ett stort intresse och att de har haft en bra dialog vid inspektionerna. Ett av målen som uppnåtts i kampanjen har varit att ge inspektörerna kunskap om nya inspektionsverktyg för psykosociala arbetsmiljörisker. Metodiken i de verktygen som använts har hjälpt inspektörerna och bidragit till en bra kommunikation ute på arbetsplatserna.

Genom kampanjen har ett urval av Sveriges arbetsplatser blivit inspekterade. Statistiken och forskningen visar på att det psykosociala arbetsmiljöområdet inte kan lämnas åt sidan. Intresset på arbetsplatserna har också visat på ett behov och en önskan att stärka förmågan att hantera de psykosociala arbetsmiljöriskerna. Det är därför en fortsatt viktig uppgift för Arbetsmiljöverket att prioritera detta område.

ARBETSMILJÖ
VERKET

Arbetsmiljöverket
112 79 Stockholm
Besöksadress Lindhagensgatan 133
Telefon 010-730 90 00
E-post: arbetsmiljoverket@av.se
www.av.se

Den här rapporten kan laddas ner från vår webbplats
www.av.se/publikationer/rapporter/

ISSN 1650-3171

Vår vision: Alla vill och kan skapa en bra arbetsmiljö